

ЧЕРВОНОКНИЖНІ ВИДИ РОСЛИН ІХТІОЛОГІЧНОГО ЗАКАЗНИКА "БАЛКА ВЕЛИКА ОСОКОРІВКА"

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Анотація

Дослідження природоохоронної флори відбувалося в іхтіологічному заказнику місцевого значення «Балка Велика Осокорівка», розташованого в Синельниківському районі Дніпропетровської області. Робота акцентує увагу на виявлених рідкісних та червонокнижних видах рослин, які мають особливе значення для охорони біорізноманіття. Вперше виявлено 19 видів флори, занесених до Червоної книги України та Червоної книги Дніпропетровської області, серед яких 14 видів є рідкісними, 4 - вразливими, і 1 - зникаючим. Дослідження проводились за допомогою загальноприйнятих геоботанічних обстежень у різні вегетаційні періоди протягом 2021–2024 років. В результаті виявлено нові оселища рідкісних видів, що підкреслює важливість даної території для збереження флори.

Ключові слова: рідкісні рослини, Червона книга України, природоохоронний статус, біорізноманіття, смарагдова мережа.

Abstract

The study of nature conservation flora took place in the ichthyological reserve of local significance "Balca Velyka Osokorivka", located in the Synelniky district of the Dnipropetrovsk region. The work focuses on the discovered rare and red book species of plants, which are of special importance for the protection of biodiversity. For the first time, 19 species of flora listed in the Red Book of Ukraine and the Red Book of the Dnipropetrovsk Region were discovered, among which 14 species are rare, 4 are vulnerable, and 1 is endangered. The research was carried out with the help of generally accepted geobotanical surveys in different growing seasons during 2021–2024. As a result, new habitats of rare species were discovered, which emphasizes the importance of this area for the preservation of flora.

Keywords: rare plants, Red Book of Ukraine, nature protection status, biodiversity, emerald network.

Іхтіологічний заказник місцевого значення «Балка Велика Осокорівка» розташований у Синельниківському районі Дніпропетровської області на межі з Запорізькою областю, між селами Варварівка (на південний захід) та Воронове (на північний схід). Його територія охоплює площу 2000 гектарів. Створений для охорони рідкісних видів іхтіофауни та цінних місць нереста в 1982 році, однак нові дослідження виявляють, що його значення виходить за межі іхтіологічного аспекту. На території заказника зустрічаються рідкісні види рослин, занесені до Червоної книги України, а також він є важливим середовищем для водоплавних птахів та орнітофауни загалом. Це робить заказник унікальним не лише для іхтіології, але й для збереження флори та фауни, що підкреслює його багатофункціональну природоохоронну цінність.

Збереження біорізноманіття є ключовим пріоритетом в умовах глобальних екологічних викликів, таких як антропогенне навантаження та зміни клімату [1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8]. Багаті екосистеми, подібні до заказника "Балка Велика Осокорівка", відіграють важливу роль у підтриманні стійкості природних систем, забезпечуючи притулок для багатьох видів тварин та рослин, які не можуть вижити в урбанізованих або деградованих ландшафтах. Важливим аспектом заказника є його значення як місця гніздування та зупинки для багатьох видів водоплавних птахів, що робить його важливою частиною екологічної мережі регіону.

Дослідження червонокнижних рослин заказника має на меті підвищити обізнаність щодо його ботанічної цінності та забезпечити збереження рідкісних видів. Результати можуть стати підґрунтям для розширення природоохоронного статусу заказника, що дозволить зберегти не лише іхтіофауну, але й флору.

Заказник простягається вздовж балки, що є частиною річкової системи, яка впадає у річку Дніпро. Територія має значну екологічну цінність, оскільки вона підтримує різноманітні водно-болотні, лучні та степові екосистеми. Ландшафт заказника "Балка Велика Осокорівка" здебільшого належать до

яружно-балкового комплексу та варіюється від степових і лугових до водно-болотних угруповань, переходи між степовими ділянками та водними зонами сприяють різноманітності флори і фауни. Заказник являється частиною Смарагдової мережі України (UA0000093).

Дослідження флори проводилися методом загальноприйнятих геоботанічних обстежень території ймовірних місцезростань раритетної флори регіону. Протягом експедиційних виїздів у 2021–2024 роках, які здійснювались в різні вегетаційні періоди, були проведені обстеження суходільних територій іхтіологічного заказника «Балка Велика Осокорівка».

У рамках дослідження флори іхтіологічного заказника «Балка Велика Осокорівка» було зафіксовано 19 видів рослин, занесених до Червоної книги України [9] та Червоної книги Дніпропетровської області. Рослинний світ [10]. 14 видів мають статус рідкісний (3), 4 з приміткою вразливий (2) і 1 зникаючий (1) за Червоною книгою Дніпропетровської області. Рослинний світ [2]. До Червоної книги України [9, 11] що мають статус «вразливий» відноситься 5 видів та 3 зі статусом «неоцінений». Перелік рідкісних і червонокнижних видів: брандушка різнобарвна (*Bulbocodium versicolor*), горицвіт весняний (*Adonis vernalis* L.), астрагал понтійський (*Astragalus ponticus* Pall.), астрагал шерстистоквітковий (*Astragalus dasyanthus* Pall.), ковила Лессінга (*Stipa lessingiana* Trin. et Rupr.), ковила волосиста (*Stipa capillata* L.), ковила пірчаста (*Stipa pennata* L.), ефедра двоколоса (*Ephedra distachya* L.), сальвінія плаваюча (*Salvinia natans* L.), півники карликові (*Iris pumila* L.), шавлія австрійська (*Salvia austriaca* Jacq.), проліска сибірська (*Scilla sibirica* Haw.), белевалія сарматська (*Bellevalia sarmatica* Pall. ex Georgi), суниці лісові (*Fragaria vesca* L.), калюжниця болотна (*Caltha palustris* L.), тюльпан дібровний (*Tulipa quercetorum* Klokovet Zoz), зірочки жовті (*Gagea lutea* (L.) Her.-Gawl), гіацинтик білий (*Hyacinthella leucorhoa* (C. Koch) Schur), цибуля кругла (*Allium rotundum* L.).

Виявлені види, занесені до Червоної книги, підкреслюють високу природоохоронну цінність території заказника. Це свідчить про необхідність подальшого моніторингу та захисту рідкісних видів рослин, а також про значення цього територіального об'єкта для збереження біорізноманіття на локальному рівні.

Ціною територією являється невеликий байрак 1,2 кілометри на північний схід від села Воронове, тут знайдено найбільшу популяцію горицвіта весняного (*Adonis vernalis* L.), популяції брандушки різнобарвної (*Bulbocodium versicolor*), ковили Лессінга (*Stipa lessingiana* Trin. et Rupr.), півників карликових (*Iris pumila* L.), тюльпана дібровного (*Tulipa quercetorum* Klokovet Zoz), гіацинтика білого (*Hyacinthella leucorhoa* (C. Koch) Schur), астрагала шерстистоквіткового (*Astragalus dasyanthus* Pall.) та поодинокі знахідки астрагала понтійського (*Astragalus ponticus* Pall.), шавлії австрійської (*Salvia austriaca* Jacq.). Байрак відзначається великою кількістю рідкісних видів в порівнянні з оточуючими територіями.

Загрозою для цього острівця різноманіття є стихійне звалище побутових відходів яке розкинулося біля байраку та пожежі створені полями трави, які сухою весною знищують первоцвіти.

Іхтіологічний заказник «Балка Велика Осокорівка» є важливим осередком біорізноманіття, оскільки на його території виявлено 19 видів рослин, занесених до Червоної книги України та Червоної книги Дніпропетровської області.

Це підкреслює значущість території як середовища для збереження рідкісних і зникаючих видів флори. Розширення територій та підвищення природоохоронного статусу допоможе забезпечити необхідний рівень захисту для цих видів, що перебувають під загрозою зникнення. Територія заказника має важливе екологічне значення для підтримки водоплавних птахів тому більш пильна охорона територій може сприяти покращенню умов для цих видів та забезпечити їх стійкість до змін навколишнього середовища.

Для забезпечення тривалого збереження рідкісних видів флори і фауни, а також підтримки екологічних функцій території, важливо провести моніторинг та вжити заходів для охорони території. Розширення природоохоронного статусу дозволить зосередити ресурси на цих завданнях, залучити додаткові ресурси для фінансування природоохоронних заходів та налагодити співпрацю з науковими установами, природоохоронними організаціями та місцевими громадами для реалізації запропонованих заходів. Очікуваним результатом є забезпечення стійкості екосистеми та збереження її природних функцій, зменшення негативних впливів на довкілля та підвищення екологічної стабільності регіону.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Пісоцький О. В., Масюк О. М. Раритетні рослини в іхтіологічному заказнику «Балка Велика Осокорівка». Тези Всеукраїнської наукової конференції здобувачів вищої освіти та молодих учених “Екологічна безпека та раціональне природокористування”, 16.11.2023 – Житомир: «Житомирська політехніка», 2023, С. 44-45.
2. О. М. Масюк, Р. О. Новіцький, М. А. Листопадський, В. О. Махіна. Техногенні ландшафтні утворення на породних відвалах шахт як рефугіуми для раритетних видів рослин і тварин. Український журнал природничих наук 2023, № 4, С. 160-176. <https://doi.org/10.32782/naturaljournal.4.2023.17>
3. O. Masiuk, R. Novitskyi, D. Ganzha, M. Listopadskyi, V. Makhina. Findings of rare plants and animals in the eastern part of the Emerald Network object "Samarskyi Lis – UA0000212". *Agrology*, 2021. 4(1), p. 47-53.
4. O. Pisotskiy, O. Masiuk, V. Matsiuk. Characteristics of plant diversity in the ichthyological reserve “Balka Vlyka Osokorivka”. *Ecology is a priority: coll. theses of the all-ukrainian english-speaking student conference (march 15, 2024, Kharkiv, Ukraine)*, P. 59-61. <https://ekhnuir.karazin.ua/handle/123456789/18342>
5. R. Novitsky, O. Masiuk, H. Napich, A. Pavlychenko, V. Kovalenko. Assessment of coal mining impact on the geocological transformation of the emerald network ecosystem/ *Naukovyi Visnyk Natsionalnoho Hirnychoho Universytetu*, 2023, № 6. p. 113-118. <https://doi.org/10.33271/nvngu/2023-6/107>
6. O. Masiuk, R. Novitskyi, H. Napich, Y. Chubchenko. Elements of assessment of the anthropogenic impact of a coal mining mine on the site of the Emerald Network using methods of remote sensing of the Earth. *International Conference of Young Professionals “GeoTerrace-2023” 2-4 October 2023, Lviv, Ukraine*. P. 1-5. <https://openreviewhub.org/geoterrace/paper-2023/elements-assessment-anthropogenic-impact-coal-mining-mine-site-emerald-network>
7. O. Masiuk. Dynamics of formation of grass in the plantations of *Hippophae rhamnoides* L. on various types of recultivation of disturbed lands of Western Donbass /*Issues of steppe forestry and forest recultivation of lands*, 2017, 46, 64-76.
8. O. Masiuk, M. Kharytonov, S. Stankevich. Remote and ground-based observations of land cover restoration after forest reclamation within a brown coal basin. *Journ. Geol. Geograph. Geocology*, 2020, 29 (1), p. 135–145. doi: 10.15421/112012
9. Червона книга України. Рослинний світ. К.: Вид. «Глобалконсалтинг», 2009.– 900 с.
10. Червона книга Дніпропетровської області. Рослинний світ / Автори-укладачі Б. О. Барановський, В. В. Тарасов // Під ред. А. П. Травлєєва. – Д. – 2010. – 500 с.
11. Червона книга України : Наказ Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України № 111 від 15 лютого 2021 р. Червона книга України. Рослинний світ. К.: Вид. «Глобалконсалтинг», 2009. – 900 с.

Пісоцький Олег Вікторович - студент групи БЕ-24м кафедри геоботаніки, ґрунтознавства та екології, біолого – екологічний факультет, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, Дніпро. e-mail: oleg0665447062@gmail.com.

Масюк Олександр Миколайович - кандидат біологічних наук, доцент, доцент кафедри геоботаніки, ґрунтознавства та екології, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, Дніпро. e-mail: almas63636@gmail.com

Oleh Viktorovych Pisotskiy - a student of the Faculty of Biology and Ecology.

Oleksandr Mykolayovych Masyuk - Candidate of Biological Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Geobotany, Soil Science and Ecology, Oles Honchar Dnipro National University, Dnipro. e-mail: almas63636@gmail.com